

STUB
kultura

Arheologija zajednice:

**ZAJEDNO
OTKRIVAMO
SVOJU PROŠLOST**

"Povijest je učiteljica života." (M. T. Ciceron)

Impresum

Izdavač: Kajkaviana – Društvo za prikupljanje, čuvanje i promicanje hrvatske kajkavske baštine, Golubovečka ulica 42, 49240 Donja Stubica, T/F 049 286 463, W <https://kajkaviana.hr/> /

Za izdavača: Ines Krušeljić-Vidas / **Urednice:** Ivana Škiljan i Antonija Krstić-Peć / **Lektura i korektura:** Mario Šimudvarac / **Oblikovanje:** Studio za umjetnost i dizajn Nikola Sinković, Oroslavje / **Tisak:** Studio za dizajn i tisak Arkuš, Donja Stubica / **Naklada:** 50 primjeraka / **Godina:** 2022.

NOSITELJ PROJEKTA

KAJKAVIANA

PARTNER

PARTNER

STUB-KLUB

MULTIMEDIJALNI CENTAR

PARTNER

Grad
Donja Stubica

Europska unija
"Zajedno do fondova EU"

EUROPSKI STRUKTURNI
I INVESTICIJSKI FONDovi

EF
UČINKOVITI
LJUDSKI
POTENCIJALI

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda i Ured za udruge Vlade RH

Više informacija o EU fondovima: www.strukturnifondovi.hr

Sadržaj publikacije isključiva je odgovornost Kajkaviane – Društva za prikupljanje, čuvanje i promicanje hrvatske kajkavske baštine

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Nacionalna
zaklada za
razvoj
civilnoga
društva

UVOD

Voditeljica radionice **Ivana Škiljan**

Arheologija je tek jedna od znanstvenih disciplina koja istražuje kako se nekad živjelo. Zanima nas ne samo kako se živjelo u kraljevskoj palači, već i u našem susjedstvu, primjerice, na lokalitetu Stari grad u Donjoj Stubici, poznatijem kao *Tahyijev breg*. Arheolozi proučavaju predmete koje je čovjek izradio, ali i sve vrste materijalnih tragova koje su ljudi iz prošlosti ostavili u svome okolišu (npr. uzorke kostiju, ostatke paleži, zidove itd.). Budući da pismo nije poznato oduvijek, arheologija se dijeli na dvije osnovne grane – prapovijesnu i povijesnu. Postoje još mnoge specijalizirane grane arheologije poput podvodne arheologije, zooarheologije, bioarheologije, itd. Arheološka iskopavanja svakako su najčešća metoda arheološkoga istraživanja. Arheolozi ih provode polako, uklanjajući svaki kulturni sloj zemlje vrlo precizno. Zemlja i ostale prirodne pojave na koje je čovjek tijekom svoje prošlosti djelovao drugačija je od, primjerice, zemlje i drugih tvorevina u prirodi, u kojoj ljudska ruka nije ostavila nikakvog traga. Iako zasigurno nećemo reći da su prirodne pojave nekulturne, za slojeve zemlje i ljudske tvorevine koje proučavaju arheolozi uvijek kažemo kulturni sloj. Na jednom nalazištu pojavljuju se zasebni kulturni slojevi koji se međusobno razlikuju bojom, sastavom, gustoćom, a iz njihovog sadašnjeg odnosa arheolozi nastoje odgonetnuti stotine različitih (pra) povijesnih događaja. Koliko je neizmjereno važno točno zabilježiti i prepoznati sve kulturne slojeve na nekom nalazištu govori i podatak da o ispravnom načinu arheoloških iskopavanja podučava zasebna grana arheologije – arheološka stratigrafija. Arheološko istraživanje ne započinje iskopavanjem i nikako ne završava krajem terenskog istraživanja. Svaki nalaz i ostale informacije prikupljene tijekom istraživanja čine djelić priče o nekom nalazištu. Nalazi se peru, analiziraju, fotografiraju, crtaju, a svi se podatci unose u računalo. Predmeti koji su u lošem stanju šalju se na svojevrsni popravak – konzervatorsko-restauratorski postupak. To rade posebno školovani stručnjaci – preparatori, konzervatori i restauratori. Pojedi-

ni uzorci šalju se na laboratorijska proučavanja kod najraznovrsnijih znanstvenika. Nove spoznaje predstavljaju se javnosti putem izložbe i muzejskog kataloga.

Ponekad na vlastitom zemljištu možemo pronaći arheološke nalaze, čak i vrijedne predmete poput, primjerice nakita, iako puno češće tek ulomke keramike. To je dokaz da je to mjesto arheološki lokalitet, a svi predmeti i ostaci koji se nalaze pod zemljom vlasništvo su Republike Hrvatske. Do sad nepoznati lokaliteti često se mogu prepoznati po nalazima koji su vidljivi na površini zemlje, pa ih zovemo površinskim nalazima. Zakonom je određeno kako, kada i gdje arheolozi smiju vršiti istraživanja. Kako bi započeli radove, arheolozi moraju zatražiti dozvolu od nadležnog konzervatorskog odjela. Također moraju napisati izvještaj o svojim otkrićima i točno odrediti kojem muzeju će nakon istraživanja predati nalaze. Na taj način rezultati istraživanja postaju dio naše zajedničke kulturne baštine i u konačnici postaju dostupni svima!

STARI GRAD DONJA STUBICA

Početak istraživanja jednog lokaliteta znači ulazak u sasvim nepoznat svijet bez obzira na već stečena znanja s kojima raspolazemo o životu u srednjem vijeku. Ne postoje dva u potpunosti ista arheološka nalazišta i svako skriva svoje tajne i iznenađenja!

Na lokalitetu Stari grad početkom iskapanja nije bilo vidljivih ostataka donjostubičke utvrde. Brdo smješteno iznad Donje Stubice skrivalo je mnoge tajne, jer ovaj lokalitet nisu koristile samo srednjovjekovne plemićke obitelji, već i stanovnici iz prapovijesti tijekom četvrtog a potom i prvog tisućljeća prije Krista. Pronađeni su i rimski novci cara Galijena i Klaudija II. iz 3. stoljeća. Najviše ostataka i nalaza potječe iz razdoblja kasnog srednjeg i ranog novog vijeka, tijekom kojeg je utvrda mijenjala svoj izgled i prilagođavala se obrambenim zahtjevima onoga vremena. Tako je u razdoblju njezina funkcioniranja, od 14. do početka 18. stoljeća, prepoznato više graditeljskih faza.

Srednjovjekovno zdanje sagrađeno je najkasnije u 14. stoljeću, sudeći prema analizama drveta koji su činili potporne stupove drvenih građevina na utvrdi. Ostaci stupova služili su za izgradnju prvotne manje plemićke rezidencije koja pripada tipu utvrda za koje se uvriježio termin kasnosrednjovjekovno visinsko obrambeno-naseobinsko gradište. Pretpostavlja se

LOKALITET DONJA STUBICA –
STARI GRAD (*TAHYJEV GRAD*)
– OSTACI RUPA ZA DRVENE
STUPOVE (DRVENE PALISADE)

da je tada utvrda bila ograđena drvenom palisadom, a vrlo vjerojatno već i u ovoj fazi, obrambenim jarkom ispunjenim vodom.

Zatim se krajem 15., početkom 16. stoljeća polako grade zidane građevine. Pokretni arheološki nalazi iz vremena funkcioniranja obrambenog jarka osnovnog četvrtastog oblika ispunjenog vodom, najbrojniji su iz ovog razdoblja. Na sredini zapadnog ruba središnjeg uzvišenja, uz obrambeni jarak, otkriveni su ostaci ulazne pravokutne

kule. Ova građevina mogla je nastati i ranije, u razdoblju od 1321. do 1431. godine.

U ovoj fazi funkcioniraju i kameni temelji nosača mosta s tzv. "vučjom jamom" ispod kojeg su iskopane i masivne, u potpunosti sačuvane drvene grede datirane u spomenuto razdoblje. One čine tzv. "drveni roštilj", odnosno potporanj u močvarnom tlu, za kameanu konstrukciju zidanog temelja nosača mosta, tzv. "babicu". Uz nosač mosta vežu se ostaci manje pravokutne drve-

LOKALITET DONJA STUBICA – STARI GRAD (TAHYJEV GRAD) – KONZERVIRANI OSTACI TEMELJA ZIDA PRAVOKUTNE KULE KOJA JE FUNKCIONIRALA TIJEKOM 16. I 17. STOLJEĆA

težu gotovo po čitavoj istraženoj površini, utvrda je polovicom 16. stoljeća pretrpjela razoran požar.

Nakon požara, središnje uzvišenje nasipava se šljunkom i ilovačom, te započinje nova faza života na utvrđi. Tada se gradi pravokutna kamena građevina koja je u potpunosti istražena i sačuvana u temeljima. Riječ je o rano novovjekovnoj kuli (*palasu*) za koju se može pretpostaviti da je služila kao rezidencija vlasnicima utvrde. Ima sačuvani kameni potporanj za gredu koja je držala gornju konstrukciju s jednom ili više etaža koje su bile prekrivene biber crijepom. Izvan gabarita kule otkriveni su dijelovi podnica obloženih opekom. O obnovi ruševnih dijelova utvrda Susedgrada te donjostubičke utvrde i trgovišta doznajemo iz izvora za 1545. godinu kada komora odobrava Luki Sekelju novac za popravak Stubice i Susedgrada. Iz ovog burnog razdoblja povijesti stubičkog kaštela potječe najveći broj pokretnih arheoloških nalaza, pa tako i nalaz preklopnog sunčanog sata. Zbog povijesnih zbivanja koji se vežu uz Veliku seljačku bunu sačuvan je i velik broj povijesnih izvora koji govore detaljno o događajima koji su se zbili na lokalitetu, poput napada nezadovoljnih seljaka.

ne kule koja je mogla stajati na gornjoj, drvenoj konstrukciji mosta.

Iz pisma tadašnjeg vlasnika Donje Stubice Jeronima Laškog kralju Ferdinandu, saznajemo o izgledu kaštela koji je prema njegovom mišljenju u ruševnom stanju zbog trule građe, pa moli kralja da mu dopusti da ga spali, budući da "ionako nema velike potrebe za utvrdom u Stubici". Arheološka istraživanja potvrdila su podatke poznate iz povijesnih izvora. Sudeći prema debelim ostacima gara i paleži koji se pro-

U 17. st. se u dva navrata, 1633. i 1693., navodi kako je zdanje *Starigrad* trošno. Tijekom 18. stoljeća se razgrađuje, što je potvrđeno arheološkim istraživanjima. Pravilno tesani blokovi kamena s ruševina upotrebljavani su kao građevni materijal za podrumne brojnih kuća u Donjoj Stubici, te za izgradnju baroknog dvorca Stubičkog Golubovca, koji konačno postaje sjedište donjostubičkog vlastelinstva.

Dakle, otkriveni brončani srp dokazuje kako je nalazište u Donjoj Stubici naseljeno još od prapovijesnih vremena, prije otprilike tri tisuće godina. A mnogo godina kasnije, u srednjem vijeku, na njemu je stajala utvrda. Bila je uglavnom građena od drva i zaštitena drvenim bedemom i jarkom ispunjenim vodom. Poznato nam je kako je zloglasni vlastelin Franjo Tahy uistinu u

LOKALITET DONJA STUBICA – STARI GRAD (*TAHYJEV GRAD*) – KAMENI TEMELJI NOSAČA MOSTA S TZV. “VUČJOM JAMOM” ISPOD KOJEG SU ISKOPANE I MASIVNE, U POTPUNOSTI SAČUVANE DRVENE GREDE DATIRANE U PERIOD OD 1472. DO 1521. CALAD S 39,3% VJEROJATNOSTI.

16. stoljeću, u vrijeme kada se zbila Velika seljačka buna, gospodario jednim dijelom Susjedgradsko-stubičkog vlastelinstva, pa je prema tome morao povremeno boraviti u Donjoj Stubici. Iz tog razdoblja, kada je utvrda imala kamenom zidane građevine, potječe najveći broj arheoloških nalaza.

LOKALITET DONJA STUBICA –
STARI GRAD (*TAHYJEV GRAD*) –
KAMENI TEMELJI NOSAČA MOSTA
S OSTACIMA PRAVOKUTNE
DRVENE KONSTRUKCIJE
SA SAČUVANIM OKOMITO
POLOŽENIM GREDAMA, MOŽDA
MANJE DRVENE KULE KOJA JE
MOGLA STAJATI NA GORNJOJ,
DRVENOJ KONSTRUKCIJI MOSTA.

LOKALITET DONJA STUBICA –
STARI GRAD (*TAHYJEV GRAD*) -
GAR I OSTACI PALJEVINE KOJI
DOKUMENTIRAJU RAZORAN
POŽAR NA UTVRDI.

LOKALITET DONJA STUBICA –
STARI GRAD (*TAHYJEV GRAD*) -
NALAZ ZDJELASTOG PEĆNJAKA
IN SITU PRONAĐENOG U
OBRAMBENOM JARKU, U BLIZINI
KAMENOG TEMELJA NOSAČA
MOSTA.

ARHEOLOGIJA ZAJEDNICE

Potreba za arheologijom pokazala se mnogo prije nego se ona zaista ustanovila kao znanost. U početku se očitovala kao ljubav prema starinama. Čini se, kao da je oduvijek postojala briga za očuvanjem kulturne baštine naših predaka. Danas se posebno naglašava briga o zaštiti arheoloških nalazišta jer oni svakako čine vrijedan dio našeg kulturnog krajolika. Konačno, nakon istraživanja lokaliteti se mogu urediti u arheološki park koji postaju važna turistička odredišta, a zanimljivi i vrijedni nalazi postaju dijelom muzejskih zbirki. Tako arheologija postaje dio kulturne baštine zajednice, a ponekad može postati i važan čimbenik za ekonomski razvoj određenog kraja.

Arheologija zajednice najjednostavnije se može opisati kao arheologija koju provode članovi zajednice za kulturnu dobrobit zajednice – od planiranja do provođenja arheoloških istraživanja. Poznata i pod nazivom Javna arheologija isprva je postala neophodna 70-tih godina 20. stoljeća na lokalitetima u čijoj blizini obitavaju starosjedioci (Indijanci i Aboridžini) u Sjedinjenim američkim državama i Australiji. Danas se prakticira diljem svijeta i temelji se na uključivanju svih zainteresiranih članova zajednice u istraživanja arheološke baštine. Zajednica sudjeluje u istraživanju putem razgovora kroz proučavanje lokalne usmene predaje, ali i praktično, kroz iskustvo učenja metodologije arheoloških iskopavanja.

ŠTO SMO OTKRILI I NAUČILI?

Na srednjovjekovnoj utvrđi Donja Stubica - Stari grad, poznatijoj i kao Tahyjev grad, ulomci keramičkih i staklenih posuda, dijelova keramičkih grijaćih kaljevih peći, ali i životinjskih kostiju otkrivaju čitav jedan zaboravljeni svijet ispod površine zemlje! Utvrda je sagrađena od grubo tesanog kamena na kojem se često pronalaze vrijedni fosilni dokazi o postojanju nekadašnjeg Panskog mora. Nakon pažljivog iskapanja i pranja nalaza, slijedila je njihova stručna obrada, fotografiranje i crtanje. Pregledavani su ulomci kako bi se spojile čitave posude. Kako bi se istraživači koji su vodili iskopavanja, ali i ostali stručnjaci koji imaju interes, mogli poslužiti informacijama dobivenim prilikom iskopavanja, svaki važniji korak prilikom istraživanja bilježi se u terenski dnevnik (dnevnik iskopavanja), fotodokumentaciju, ali i opsežnu tehničku dokumentaciju, poput npr. geodetskog snimka nalazišta za čiju izradu se danas koriste naj-suvremenije tehnologije. Svi nalazi i uzorci koji su prikupljeni prilikom istraživanja zajedno s okolnostima njihovog pronalaska bilježe se u posebne obrasce.

EKSPERIMENTIRANJE S PROŠLOŠĆU

Možemo otići i korak dalje, pa pokušati sami izraditi posude kako su ih nekada proizvodili lončari na lončarskom kolu. Uz pomoć eksperimentalne arheologije izrađujemo predmete ili oponašamo pojave iz prošlosti u kontroliranim eksperimentalnim postupcima. Nije lako nogom pokretati kolo, a rukama oblikovati posudu! Poslije slijedi pečenje i glaziranje.

